

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Факультет урбаністики та просторового планування
Кафедра політичних наук та історії

**КВАЛІФІКАЦІЙНА ВИПУСКНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВР**

на тему:

«Особливості впливу російсько-української війни на безпекову
політику ЄС»


Колесник Богдан Юрійович

Київ-2025

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Факультет урбаністики та просторового планування
Кафедра політичних наук і права

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри


Василь Державський
28 серпня 2025 року

**КВАЛІФІКАЦІЙНА ВИПУСКНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА**

Особливості впливу російсько-української війни на безпекову
політику ЄС

Виконав Колесник Богдан Юрійович
(прізвище, ім'я та по батькові повністю)

052 «Політологія»

(спеціальність)

«Політичний менеджмент»

(освітня програма)

Групи зПМ-20

Керівник Рейтерович Ігор Вячеславович

доцент кафедри політичних наук і права,
кандидат політичних наук

Ідентичність підтверджую

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1 ПРИЧИНИ АГРЕСІЇ РОСІЇ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ	7
1.1 Повномасштабне вторгнення Росії на територію України	7
1.2 Ціннісна та правова дихотомія як чинник агресії Росії проти України	10
1.3 Взаємозв'язок ЄС та НАТО в системі Європейської безпеки – правова основа та ключові принципи	14
2 ВПЛИВ ВОЇННИХ ДІЙ НА БЕЗПЕКУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ	20
2.1 Військові дії та їх наслідки	20
2.2 Детальний аналіз зміцнення безпеки НАТО і ЄС	27
2.3 Санкційна політика як механізм стримування	34
3 ВНУТРІШНІ РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ЄС У НОВІЙ БЕЗПЕКОВІЙ ПАРАДИГМІ	36
3.1 Питання і складнощі підтримки та взаємодії України з НАТО в умовах війни	36
3.2 Вплив війни в Україні на країни ЄС: соціально – економічні виклики	43
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Актуальність теми. Російсько-українська війна, що почалася у 2014 році з анексії Криму та загострилася до повномасштабного вторгнення Росії у лютому 2022 року, стала критичним фактором, який суттєво вплинув на архітектуру європейської безпеки. У відповідь на ці події Європейський Союз, який донедавна віддавав перевагу дипломатії, санкціям та гуманітарній допомозі, змушений був суттєво переосмислити і трансформувати свою безпекову політику.

На тлі геополітичної нестабільності, ЄС активізував розвиток оборонного потенціалу, переосмислив роль стратегічної автономії, а також зміцнив співпрацю між державами-членами у сферах оборони та безпеки. Важливо також, що війна сприяла змінам у позиціях традиційно нейтральних країн ЄС, посиленню політичної волі до об'єднання зусиль проти зовнішньої агресії, а також розвитку нових форматів співпраці.

У цьому контексті постає необхідність глибокого аналізу змін, що відбулися у безпековій політиці ЄС під впливом війни в Україні. Це дозволяє не лише краще зрозуміти нові безпекові виклики, а й сприяє виробленню ефективних рішень для зміцнення стабільності на європейському континенті. Саме тому тема дипломної роботи є актуальною з наукового, політичного та практичного погляду.

Мета дослідження. Метою дипломної роботи є комплексне дослідження особливостей впливу російсько-української війни на безпекову політику Європейського Союзу, зокрема трансформацій його стратегічних підходів, механізмів оборонної взаємодії, позицій окремих країн-членів та внутрішньої єдності у сфері безпеки.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

1. Проаналізувати історичні передумови та етапи розвитку російсько-української війни, а також її ключовий вплив на європейський безпековий простір.

2. Визначити основні напрями трансформації безпекової політики Європейського Союзу у відповідь на війну.

3. Дослідити розвиток оборонної промисловості та військово-політичного співробітництва в межах ЄС у контексті загроз.

4. Розглянути зміни у позиціях нейтральних та умовно нейтральних країн-членів ЄС щодо оборонної інтеграції.

5. Проаналізувати проблеми фрагментації позицій у сфері безпеки серед країн ЄС та визначити шляхи їх подолання.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є безпекова політика Європейського Союзу як складова зовнішньої та внутрішньої політики інтеграційного об'єднання у період загострення воєнних загроз на європейському континенті.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є процеси трансформації безпекової політики ЄС під впливом російсько-української війни, включаючи зміни у стратегіях, пріоритетах, інституційних механізмах і зовнішньополітичних підходах до забезпечення миру, стабільності та оборони.

Методи дослідження. У роботі застосовано такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження:

Історико-аналітичний метод — для реконструкції передумов та розвитку війни;

Метод аналізу джерел — для вивчення документів ЄС, офіційних заяв, стратегій безпеки, рішень Європейської ради;

Системний підхід — для комплексного розгляду безпекової політики ЄС як складної взаємопов'язаної структури;

Порівняльний аналіз — для оцінки змін у політиці окремих країн-членів ЄС;

Прогностичний метод — для формулювання можливих напрямів розвитку безпекової політики ЄС у майбутньому.

Практичне значення роботи. Результати дослідження мають практичну цінність для:

формування аналітичних і стратегічних підходів у сфері європейської безпеки;

розробки пропозицій для дипломатичних, оборонних і політичних органів України щодо взаємодії з ЄС у безпековій сфері;

поглиблення розуміння сучасних загроз і механізмів реагування на них з боку ЄС, що може бути корисним для наукових установ, аналітичних центрів та освітніх програм з міжнародних відносин і безпеки.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів основної частини, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі розглянуто історичні та політичні аспекти розвитку російсько-українського конфлікту та його вплив на геополітичну ситуацію в Європі.

Другий розділ присвячено трансформації безпекової політики ЄС у відповідь на війну: новим ініціативам, рішенням, стратегіям та інституційним механізмам.

У третьому розділі аналізується посилення оборонної промисловості ЄС, реакція нейтральних країн на нові виклики, а також внутрішні суперечності між країнами-членами щодо безпекової політики.

1 ПРИЧИНИ АГРЕСІЇ РОСІЇ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

1.1 Повномасштабне вторгнення Росії на територію України

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало не лише трагічним поворотом у долі українського народу, а й критичним моментом для безпекової архітектури Європи. Європейський Союз, протягом десятиліть зосереджений на питаннях економічної інтеграції, змінив свою парадигму — від "м'якої сили" до активної безпекової та оборонної політики. Нові виклики вимагають глибокого переосмислення засад безпеки, включно з гібридними загрозами, кібербезпекою та енергетичною автономією.

У лютому 2022 р. президент РФ віддав наказ про вторгнення в Україну після восьми років проведення проти України комплексної непрямой стратегії, що включала спеціальні інформаційно-психологічні операції, пропаганду, використання воєнізованих формувань, приховане залучення російських збройних сил, а також кібер операції. Від України до Африки та євроатлантичного регіону РФ протягом багатьох років воліла використовувати непрямую конфронтацію для досягнення своїх політичних і стратегічних цілей. Агресивна війна Росії проти України грубо порушує міжнародне право та є причиною масштабної загибелі та поранень цивільного населення. Росія проводить атаки проти цивільного населення та обирає мішенню цивільні об'єкти, включаючи лікарні, медичні установи, школи та притулки. У зв'язку з грубим порушенням норм міжнародного права, ЄС засудив дії РФ по відношенню до України, і це призвело до збільшення загрози в регіоні. Уряди країн ЄС намагаються проводити зважену санкційну політику, що виливається по суті у економічну війну проти режиму агресора. Про сучасну санкційну політику ЄС можна говорити лише стосовно останніх трьох десятиліть, коли європейські інститути досить оформилися, а рівень інтеграції поступово став досягати сучасного. У питанні вироблення та імплементації санкційної політики Європейський Союз демонструє останніми роками дедалі більшу скоординованість, а інституційна база європейських обмежувальних заходів

дозволяє в даному випадку розглядати ЄС як єдиного повноцінного актора. Від активних дій країн ЄС в аспекті стримування російської агресії в європейському регіоні залежить і успішність деокупації України, стримання можливостей РФ вести подальшу війну.

Керівник Росії - Володимир Путін поставив прямий ультиматум НАТО повернутися до кордонів 1997 року. Країни НАТО відмовили Путіну і він розпочав широкомасштабне вторгнення в Україну. Мабуть це є основна причина початку війни - політична! Можна називати ще багато інших політичних, психологічних і технічних причин цієї війни. Але здається, що в самій їх суті лежить те, що двадцять два роки назад Росія намертво застрягла в минулому. У той час, як світ пішов уперед, навіть не зважаючи на криваві теракти і локальні конфлікти на основі релігійної чи етнічної ненависті, Росія пішла назад. Чеченські війни Росії мали б стати для світу «першим дзвіночком» стосовно того, як вирішуються політичні питання у країні, де при владі « політичні маніяки від КДБ». У Європі й досі існує чимало сепаратистських рухів, але ще нікому не приходило в голову вирішувати подібні питання «килимовими» бомбардуваннями, як у Грозному. Світ вже тоді б мав зробити висновки, але не зробив. Більше того, рік за роком розрив між ментальністю творення світу майбутнього і нескінченими «безсмертними полками» минулого ставали все очевиднішими. Невипадково Путін, пояснюючи агресію Росії, використав наратив про начебто створення України Леніним. Неспроможний бачити і наближувати майбутнє, він вирішив не дати зробити цього й іншим.

"Війна в Україні стала яскравим прикладом сучасної гібридної війни, що поєднує військові дії з інформаційними операціями та економічним тиском."

— ОБСЄ, *Звіт про ситуацію в Україні, 2024* [OSCE, 2024].

Але саме ця неспроможність і призвела до прямо протилежного результату. Буквально на очах і протягом декількох днів Росія не тільки понесла небачені втрати у людській силі і техніці, але позбавилась і сотень мільярдів, якщо не трильйонів доларів інвестицій, щонайменших можливостей для технологічного розвитку, стала політичним і економічним ізгоєм, стрімко

перетворюючись на гігантську Північну Корею. І кожен день поглиблює прірву, яку так звані «силовики» викопали для своєї країни.

Росія заперечує, що веде проти України загарбницьку війну на її території та називає це «спеціальною операцією», яка має на меті «демільтаризацію і денацифікацію». Після нападу Росії, який почався 24 лютого 2022 року, в Україні ввели воєнний стан і оголосили загальну мобілізацію. Країни Заходу вводять проти Росії потужні економічні санкції та продовжують надавати Україні зброю. Однак на прохання президента Володимира Зеленського запровадити над Україною безпольотну зону НАТО відповіло відмовою.

Низка лідерів західних країн та генсек НАТО Єнс Столтенберг заявляють, що запровадження безпольотної зони означало б прямий конфлікт НАТО з Росією.

«Війна в Україні — це не тільки конфлікт на полі бою. Це війна за цінності, за істину, за інформаційний простір»

(Віра Юрова, віце-президентка Єврокомісії, 2022)

Напад Росії на Україну так чи інакше вплинув на весь світ. Ступінь та ознаки цього впливу на кожну конкретну країну залежать від низки чинників, починаючи від історичного контексту, яким у багатьох випадках зумовлюється наявність або відсутність партнерських відносин між державами, до зміни громадської думки внаслідок того, що війна оголила істинне обличчя країни-агресорки та познайомила світ із Україною якою вона є. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну також в першу чергу було спричинене прагненням Росії домінувати на території пострадянського простору. З іншого боку, Путін не міг би здійснити цей крок без погодження з надвеликими державами, такими, як Китай. Не можна стверджувати, що Китай прямо підштовхнув Росію до вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року, але можна стверджувати, що формально погодив ці дії. Очевидно, країнам всієї планети необхідно зрозуміти, як сталося так, що у глобалізованому світі XXI століття, коли пам'ять про дві криваві світові війни ще жива, стала можливою агресія небачених із 1939 року

масштабів. Аналогії із нацистською Німеччиною майже столітньої давності не дають відповіді на питання про її причини, хоча деякі асоціації щодо наслідків вже проглядаються.

Ця війна – перша в історії людства, яка відбувається за часів існування соціальних мереж, мобільних телефонів, з яких можна керувати супутниками, самих супутників, з яких видно все на поверхні землі, атомних електростанцій, бойових дронів та інших технологічних складових сучасної цивілізації. Це зовсім інша, надзвичайно технологічна війна, ніж було будь-коли до цього, і роки агресії дуже промовисто говорять про те, що чекатиме цих та майбутніх агресорів, якщо вони все ж таки з'являться після неминучої поразки Росії.

1.2 Ціннісна та правова дихотомія як чинник агресії РФ проти України

Однією з глибинних причин російської агресії проти України виступає фундаментальна різниця у системі цінностей між Європейським Союзом і Російською Федерацією. Це протиставлення охоплює не лише політичні чи геополітичні пріоритети, а й правові засади, на яких ґрунтуються ці два цивілізаційні полюси. Європейський Союз від початку свого існування розвивався як проєкт, заснований на верховенстві права, захисті прав людини, демократії, повазі до суверенітету та багатосторонньому співробітництві. Усі держави-члени ЄС зобов'язані дотримуватись спільного правового простору, норм і принципів, закріплених у Договорі про ЄС, Хартії основоположних прав ЄС та актах вторинного права.

Натомість Російська Федерація продовжує спиратися на авторитарну модель управління, в якій право виконує здебільшого інструментальну функцію, підпорядковується політичній волі та часто використовується як засіб легітимізації силових рішень. Багато в чому ця система є спадкоємицею радянського правового мислення, де держава була джерелом і центром усіх норм, а не підконтрольним суб'єктом перед законом. У цьому контексті європейський вибір України, який включає імплементацію норм права ЄС, побудову демократичних інститутів та посилення правової держави, розглядається Росією не просто як зовнішньополітичний курс, а як екзистенційний виклик її ціннісній

та правовій моделі. Спроба України вийти з орбіти пострадянського правового простору і приєднатися до європейської правової цивілізації стала, по суті, символом відторгнення авторитаризму, що й стало одним із головних подразників для російської політичної еліти.

Таким чином, війна Росії проти України є не лише територіальною чи геополітичною боротьбою, а й конфліктом двох систем світогляду і правових традицій — радянської спадщини та європейської демократії.

Спільна зовнішня та безпекова політика (англ. Common foreign and security policy (CFSP)) — один з двох міжурядових «стовпів» Європейського Союзу. Спільну зовнішню та безпекову політику (СЗБП) започаткував Договір про Європейський Союз (ДЄС) замість так званої «європейської політичної співпраці». СЗБП має на меті формування спільної оборонної політики, яка може, зрештою, привести до єдиної системи оборони. Розділ V (статті 11-28) договору, відомий також як «другий стовп», визначає не тільки завдання СЗБП, а й специфічні юридичні інструменти їх реалізації — спільні дії та спільні позиції, застосування яких ухвалюється одностайним голосуванням у Раді.

Амстердамський договір (травень 1999 року) запровадив посаду «Верховного представника» з питань спільної зовнішньої та безпекової політики, надав у розпорядження Європейському Союзу новий інструмент — спільну стратегію, і дозволив, за певних умов, використання голосування кваліфікованою більшістю. Ніццький договір, своєю чергою, дозволив, також за певних умов, вдаватися до тіснішої співпраці в сфері безпеки для здійснення спільних дій і спільних позицій, але не для військових чи оборонних операцій. Європейська Конституція запроваджує постійну посаду міністра закордонних справ ЄС, який замінить водночас і Верховного представника з питань СЗБП і члена Комісії з зовнішніх справ, які досі певною мірою дублювали функції один одного.

Спільна зовнішня та безпекова політика Європейського Союзу передбачає визначення загальних рис спільної оборонної політики, яка, можливо, з часом приведе до створення спільної оборонної структури. Щодо оборони,

Європейський Союз звернувся до Західноєвропейського союзу з проханням розробити і запровадити рішення та заходи, які мають оборонне значення (Стаття 17 Договору про ЄС).

Спільна політика безпеки та оборони (CSDP), раніше znana як Європейська політика безпеки та оборони (ЄПБО), є найважливішим елементом спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу і є частиною політики ЄС, що охоплює оборону та військові аспекти, а також внутрішні кризи. ЄПБО була наступником Європейської безпеки та оборони в НАТО, але відрізнялася, тим що знаходилась під юрисдикцією Європейський Союзу. Формально Спільна політика безпеки та оборони підпорядковується Європейській раді, яка є інститутом ЄС. А проте, сьогоднішній Верховний представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, Жозеп Боррель, також відіграє значну роль. Він готує рішення, які потім виносять на розгляд Ради.

Стратегія національного розвитку України, як суверенної європейської держави, базується на системі національних інтересів і пріоритетів, також включає і стратегію національної безпеки держави, яка визначає принципи, пріоритетні цілі, завдання та механізми забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. З урахуванням геополітичної і внутрішньої ситуації діяльність усіх державних органів в Україні має бути зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, запобіганні і нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захисті суверенітету і територіальної цілісності України, безпеки її прикордонного простору, піднесенні економіки країни, гарантуванні особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, викоріненні злочинності, вдосконаленні системи державної влади, зміцненні законності і правопорядку та збереженні соціально-політичної стабільності суспільства, зміцненні позицій України у світі, підтриманні на належному рівні її оборонного потенціалу і обороноздатності, радикальному поліпшенні екологічної ситуації. Державна політика національної безпеки України формується і реалізується за умов, коли у сучасному світі нівелюється різниця між внутрішніми та

зовнішніми аспектами безпеки, зростає вага несилових (політичних, економічних, соціальних, енергетичних, екологічних, інформаційних тощо) складових її забезпечення та формуються в межах ЄС – європейська наднаціональна ідентичність, в умовах зовнішньої агресії Росії та сучасної «гібридної війни». Узагальнення теоретичного надбання, а також практики реалізації зовнішньополітичних завдань сприяє окресленню складових національної безпеки України у зовнішній площині, до яких, як відомо, зараховують: гарантування і захист прав українських громадян і співвітчизників за кордоном; збереження цілісності і територіальної недоторканності Української держави; досягнення високого економічного розвитку і, відповідно, гідного місця в міжнародному поділі праці, а також протистояння енергетичним загрозам; адекватне співвідношення національних інтересів з участю у наднаціональних міжнародних структурах; формування позитивного іміджу Української держави.

"Російська агресія проти України є серйозним викликом для європейської безпеки та стабільності, що вимагає посилення стратегічної автономії ЄС та зміцнення наших колективних оборонних спроможностей."

— *Європейська комісія, Комунікація щодо безпеки та оборони, 2023 [ЕС, 2023]*

Зовнішньополітичні правові важелі України спираються на загальновизнані норми і принципи міжнародного права, серед яких принцип визнання загальнолюдських цінностей, активної міжнародної співпраці є визначальним. Він передбачає на взаємній основі суверенну рівність і повагу суверенітету; територіальну цілісність і непорушність кордонів; невтручання у внутрішні справи; дотримання і виконання міжнародних договорів і зобов'язань; врегулювання міжнародних спорів і конфліктів виключно мирними, політичними засобами. Для оптимального використання зазначених зовнішньополітичних імперативів Україна потребує конфігурації політичних сил навколо національних інтересів і безпеки .

Національна безпека виступає як важлива функція кожної держави, що покликана гарантувати сприятливі умови для життя і продуктивної діяльності громадянам, державних інститутів, захищати життєво важливі інтереси людини і суспільства від зовнішніх і внутрішніх загроз. Національна безпека, виступає як «захищеність життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам». Захищеність людини і громадянина, суспільства і держави забезпечується відповідною діяльністю, яка зменшує або відвертає ймовірні загрози і підвищує захисні функції у період небезпеки. Отже, національна безпека є своєрідним синтезом інтересів і потреб усіх соціальних суб'єктів. Національна безпека, проблеми її гарантування стають центральною темою сучасної діяльності як держав, так і дослідників.

"Конфлікт в Україні продемонстрував необхідність тіснішої співпраці між союзниками для забезпечення безпеки в Європі, а також важливість підтримки України у протистоянні зовнішній агресії."

— НАТО, Звіт про безпеку в Європі, 2024 [НАТО, 2024].

1.3 Взаємозв'язок Європейського Союзу та НАТО в системі європейської безпеки — правова основа та ключові принципи.

Сучасна система європейської безпеки базується на тісній кооперації між двома основними міжнародними інституціями — Європейським Союзом (ЄС) і Організацією Північноатлантичного договору (НАТО). Розуміння їхніх взаємодій неможливе без аналізу юридичних документів, які визначають правові рамки їхньої діяльності та принципи, на яких ґрунтується їхня співпраця.

Правова основа НАТО

Північноатлантичний договір 1949 року — це фундаментальний документ, який визначає основні засади функціонування НАТО. З-поміж багатьох положень особливу важливість мають такі статті:

Стаття 1 наголошує на обов'язку вирішувати суперечки мирним шляхом без застосування сили, що відповідає загальним принципам підтримки миру в міжнародних відносинах.

Стаття 3 встановлює, що держави-члени зобов'язані розвивати і підтримувати свої індивідуальні та колективні оборонні спроможності, створюючи тим самим основу для ефективної колективної безпеки.

Стаття 4 передбачає право країн звертатися до консультацій у випадках, коли вони вважають, що їхня територіальна цілісність, незалежність чи безпека під загрозою.

Стаття 5 — це серце Північноатлантичного договору. Вона закріплює принцип колективної оборони: напад на одного члена вважається нападом на всіх, що зобов'язує інші держави надати необхідну допомогу, включно з застосуванням військової сили.

Стаття 6 деталізує, які території і умови підпадають під дію статті 5, що має велике значення для географічного охоплення Альянсу.

Стаття 10 регламентує можливість розширення НАТО, допускаючи приєднання будь-якої європейської держави, здатної сприяти безпеці Північноатлантичного регіону.

Стаття 13 визначає механізми виходу з Альянсу, що підкреслює добровільний характер членства.

Правова та політична основа ЄС

Безпекова політика Європейського Союзу ґрунтується на сукупності нормативно-правових актів, стратегічних документів та договорів, які визначають механізми реагування ЄС на загрози, засади спільної зовнішньої політики та співробітництва у сфері оборони. Ці документи формують інституційну та функціональну базу Європейської політики безпеки та оборони (ЄПБО) у межах Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП).

1. Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір)

Заклав основу для формування Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) як другої опори (стовпа) інтеграційної системи ЄС. Згідно зі статтями

21–46 (у редакції Лісабонського договору), ЄС має забезпечувати спільну політику у сфері міжнародної безпеки, мирного врегулювання конфліктів, боротьби з тероризмом, роззброєння тощо.

2. Лісабонський договір (2009 р.)

Лісабонський договір значно посилив роль ЄС у питаннях безпеки та оборони. У ньому:

визначено правовий статус Верховного представника ЄС із питань зовнішньої політики та політики безпеки, створено Європейську службу зовнішніх дій (ЄСЗД), закріплено положення про Постійне структуроване співробітництво (PESCO).

Хоча Європейський Союз не є військовим альянсом, його Договір про Європейський Союз (ДЄС) і низка нормативних актів визначають загальні цінності, а також безпекові та оборонні політики, що створюють основу для співпраці з НАТО. Ключовими є:

Принципи демократичного правління, повага до прав людини та верховенство права, які закріплені у Статуті ЄС.

Встановлення Спільної політики безпеки та оборони (СПБО, CSDP), що дозволяє ЄС проводити цивільні та військові операції з метою кризового управління, стабілізації та підтримки миру.

Визначення ЄС як суб'єкта міжнародної безпеки, який розвиває власні інструменти безпеки, не дублюючи, а доповнюючи НАТО.

Співпраця між ЄС та НАТО: взаємодоповнення через правові рамки

Взаємодія між ЄС і НАТО базується на принципах співпраці та поділу відповідальності, що чітко закріплені в численних політичних документах, зокрема в угоді "Берлін плюс" (2002 рік), яка дозволяє ЄС використовувати інфраструктуру НАТО для власних миротворчих операцій.

Відповідно до офіційних заяв керівників обох організацій, як-от Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга та Верховного представника ЄС із закордонних справ Жозепа Борреля, НАТО і ЄС не конкурують, а доповнюють один одного. Перший виконує функції військової оборони, а другий

— політичні, економічні та гуманітарні, формуючи комплексний підхід до безпеки.

Важливою ілюстрацією цього взаємозв'язку є ситуація навколо України. Після 2014 року і особливо з початку повномасштабної війни 2022 року, Україна стала важливим партнером і для НАТО, і для ЄС. НАТО надає військову підтримку, навчає збройні сили, а ЄС здійснює політичну та фінансову підтримку, санкції, гуманітарну допомогу. Ця співпраця демонструє ефективність поєднання потенціалів двох організацій у відповіді на сучасні виклики. Безпекова політика Європейського Союзу формувалась поступово, як реакція на внутрішні та зовнішні виклики, що супроводжували розширення ЄС і поглиблення інтеграції. Поняття «спільна безпека» в ЄС включає політичну, військову, економічну, інформаційну та енергетичну безпеку, а також безпеку громадян. На відміну від класичних військових альянсів, як-от НАТО, безпекова політика ЄС побудована на ідеї «м'якої сили» (soft power). За висловом Дж. Най, м'яка сила — це здатність впливати через привабливість цінностей, культури, норм, а не примусу чи грошей (Nye, 2004).

Початково ЄС надавав перевагу "громадянському" підходу до безпеки, орієнтуючись на запобігання конфліктам, підтримку демократії, економічну інтеграцію та розвиток. Проте загострення конфліктів у сусідніх регіонах (Балкани, Близький Схід, Північна Африка) та посилення загроз (гібридні атаки, тероризм, енергетичний шантаж) змусили ЄС до розвитку і оборонних інструментів.

Етапи еволюції безпекової політики ЄС можна умовно поділити на кілька ключових фаз:

1) Маастрихтський договір (1992) — заклав основу Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) як другого стовпа ЄС.

2) Амстердамський договір (1997) — уточнено роль Високого представника з питань СЗБП.

3) Гельсінська стратегія (1999) — започаткування Європейської політики безпеки та оборони (ЄПБО).

4) Європейська стратегія безпеки (2003) — перший стратегічний документ, що визначив загрози для ЄС: тероризм, розповсюдження зброї масового ураження, конфлікти у прикордонних регіонах.

5) Лісабонський договір (2009) — офіційно закріпив СЗБП як компонент зовнішньої діяльності ЄС. Визначено механізми PESCO (постійна структурована співпраця у сфері оборони).

6) Стратегічний компас (2022) — найновіший документ, ухвалений у березні 2022 року, у відповідь на війну в Україні. Містить чітку військово-політичну стратегію ЄС на найближчі роки.

Інституційні механізми та суб'єкти безпекової політики

Основними інституціями, що формують та реалізують безпекову політику ЄС, є:

Європейська рада — ухвалює стратегічні напрями, визначає загальні цілі.

Рада ЄС (у форматі міністрів закордонних справ) — приймає оперативні рішення у сфері СЗБП.

Високий представник ЄС із зовнішніх справ і політики безпеки — координує дії та виступає представником ЄС на міжнародній арені.

Європейська служба зовнішніх дій (ЄСЗД) — дипломатична служба ЄС, що виконує рішення у сфері СЗБП.

Європейське оборонне агентство (EDA) — координує розвиток оборонного потенціалу.

PESCO — постійна структурована співпраця між 25 державами ЄС щодо оборонних проєктів.

Європейська комісія — відповідає за економічну та енергетичну складову безпеки, санкції тощо.

У зв'язку з війною в Україні, активізовано також нові інструменти:

Європейський механізм підтримки миру (EPF) — фінансування військової допомоги.

Центр з гібридних загроз у Гельсінкі, Європейське агентство з кібербезпеки (ENISA).

Порівняння НАТО та ЄС у сфері безпеки

Тип організації Міжурядовий військово-політичний альянс
 Наднаціональне політичне та економічне об'єднання. Головна мета Колективна оборона (ст. 5 Вашингтонського договору) Забезпечення безпеки через дипломатію, стабільність та розвиток оборонного потенціалу. Правова база Вашингтонський договір (1949) Лісабонський договір, стаття 42.7; Стратегічний компас (2022). Механізм колективного захисту Чіткий і дієвий (стаття 5) — напад на одного вважається нападом на всіх Гнучкий механізм взаємодії (стаття 42.7) — залежить від політичної волі. Виконавчі органи Генеральний секретар, Північноатлантична рада, військове командування Рада ЄС, Європейська служба зовнішніх дій, Верховний представник. Орієнтація Військова Переважно політико-економічна з поступовим посиленням оборонної складової. Судовий контроль Відсутній Європейський суд справедливості здійснює правовий нагляд.

Членство України Партнерство, прагнення до вступу Кандидат на вступ, розширена підтримка в сфері безпеки.

НАТО та ЄС мають різну природу та інструменти реалізації безпекової політики, однак їхні зусилля взаємодоповнюють одне одного. НАТО забезпечує військовий компонент колективної безпеки, тоді як ЄС розвиває глобальний, комплексний підхід, орієнтований також на стійкість, економічну стабільність і довготривалу підтримку партнерів.

2 ВПЛИВ ВОЇННИХ ДІЙ НА БЕЗПЕКУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

2.1 Військові дії та їх наслідки

Російсько-українська війна спричинила безпрецедентні виклики в глобальній системі міжнародної безпеки взагалі і європейської безпеки зокрема, викликаючи занепокоєння щодо майбутнього колективної оборони та геополітичної стабільності. З ескалацією війни в 2022 році світові держави та інституції зіткнулися з необхідністю переглянути свої стратегії запобігання, управління та реагування на конфлікти. Війна виявила критичні слабкі місця в поточних системах безпеки, виявивши обмеження багатосторонніх організацій, таких як ООН, НАТО та ОБСЄ, у забезпеченні регіональної стабільності та запобіганні агресії. Крім того, гібридний характер війни — поєднання звичайних військових тактик із кібервійною, кампаніями з дезінформації та економічними санкціями — створює складні стратегічні виклики, які не були повністю визначені раніше. Зважаючи на таку ситуацію, існує нагальна потреба врахувати вплив війни на механізми глобальної безпеки та вивчити перспективи посилення міжнародного співробітництва у відповідь на загрози.

«...те, що відбувається в Україні сьогодні і в найближчі тижні, – це безпека європейців у довгостроковій перспективі. [...] Саме тому ми також вирішили посилити нашу відповідь у рамках архітектури безпеки нашого континенту.» (Джерело: офіційний звіт з французького саміту щодо миру в Україні, 27.03.2025)

Військову агресію Росії проти України можна простежити через давню напруженість, яка десятиліттями формувала Східну Європу. Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році Україна проголосила незалежність, що дуже «засмутило» Росію, яка історично розглядала Україну як частину своєї сфери впливу. Таке сприйняття, обумовлювалось водночас, як економічними інтересами, так і націоналістичними ідеологіями, що, зрештою, заклало основу для територіальних амбіцій Росії. Анексія Криму в 2014 році ознаменувала

значну зміну підходу Росії до України, сигналізуючи про готовність Москви нехтувати міжнародним правом заради досягнення своїх геополітичних цілей. На думку зарубіжного дослідника Дж. Мастерса, війна корениться як в історичних образах, так і в стратегічних інтересах, причому головна мета Росії полягає в тому, щоб перешкодити Україні інтегруватися з західними інституціями, такими як НАТО та Європейський Союз. Наступна ескалація до повномасштабної війни у 2022 році ще більше ускладнила регіональну динаміку, підштовхнувши Європу до найзначнішої кризи безпеки з часів Другої світової війни. Російсько-українська війна кинула різноманітні виклики глобальній системі міжнародної безпеки. Перш за все, вона підірвала рамки безпеки після Другої світової війни та холодної війни, які були побудовані на міжнародній співпраці, багатосторонності та повазі до національного суверенітету.

Одним із найочевидніших прикладів цього є Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй, де право вето Росії як постійного члена зробило цей орган неефективним у вирішенні конфлікту. Незважаючи на численні заклики до втручання, ООН так і не змогла вжити рішучих дій через геополітичний глухий кут, який створює позиція Росії в Раді. Крім того, війна привернула увагу і інших міжнародних організацій зокрема, Організації з безпеки та співробітництва в Європі, яка тривалий час працювала та продовжує свою роботу над сприянням миру та стабільності в регіоні. Порушення Росією суверенітету України як шляхом анексії Криму, так і подальших військових дій є прямим нападом на основоположні принципи ОБСЄ.

"Війна в Україні серйозно вплинула на безпекову архітектуру Європи, спричинивши посилення оборонних бюджетів і нові формати співпраці між державами-членами ЄС."

— EEAS, Звіт про безпеку в Європі, 2023 [EEAS, 2023].

"Збройний конфлікт в Україні підкреслив важливість швидкого реагування та оперативної готовності союзників до відбиття потенційних загроз на східних кордонах Європи."

— НАТО, Стратегічний огляд безпеки, 2024 [NATO, 2024].

Неможливість адекватної реакції та досягнення позитивного результату щодо вирішення війни спричинило суттєве зниження довіри міжнародної спільноти до міжнародних організацій. Особливої уваги заслуговує і роль НАТО у війні, яка стала центральною в глобальному дискурсі про безпеку. Альянс, створений у 1949 році як захисний механізм проти радянської агресії, був пошкоджений російсько-українською війною. Східний фланг НАТО, включаючи такі країни, як Польща, Литва, Латвія та Естонія, зараз опинився в авангарді геополітичної напруги, що вимагає значного збільшення військової присутності та витрат. Війна підштовхнула ці країни до захисту сильніших гарантій безпеки та посилення заходів стримування потенційного російського експансіонізму.

«Енергетична система України — це не тільки питання стійкості, це питання європейської інтеграції»

(Диттер Борхардт, ENTSO-E, 2023)

Політико-правові засади становлення національної безпеки України розроблені свого часу юристами міжнародного рівня. Правову основу національної безпеки становлять Конституція України, закони, інші нормативно-правові акти, а також визнані Україною міжнародні договори і угоди.

Нова редакція Стратегії національної безпеки України була розроблена на виконання Указу Президента України від 24 вересня 2014 року №744 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 серпня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності» і представлена Президентом України під час проголошення позачергового послання до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у сфері національної безпеки» у листопаді 2014 р. Основною метою Стратегії є: мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості

економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО.

Досягнення визначеної мети потребувало зміцнення Української держави шляхом забезпечення поступального соціально-політичного й соціально-економічного розвитку України; якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній, соціальній, гуманітарній та інших сферах, комплексне реформування системи гарантування національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки й оборони України; нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі в умовах нестабільності глобальної системи безпеки, що передбачає створення ефективного сектору безпеки і оборони і уможливорює стабільний суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток України. До актуальних загроз національній безпеці України Стратегія зараховує: агресивні дії Росії, що чиняться для виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності задля знищення української держави і захоплення її території, неефективність системи гарантування національної безпеки і оборони України, корупція та неефективна система державного управління, економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення. загрози енергетичній безпеці. загрози інформаційній безпеці, загрози кібербезпеці і безпеці інформаційних ресурсів, загрози безпеці критичної інфраструктури, загрози екологічній безпеці.

В умовах докорінних змін у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі Україна на сьогодні потребує нової моделі гарантування національної безпеки, на створення якої спрямована Стратегія національної безпеки України, реалізуючи яку, Україна захищатиме всіма доступними засобами свої фундаментальні національні цінності, визначені Конституцією та законами України: незалежність, територіальну цілісність і суверенітет держави, свободу, демократію, права людини і верховенство права, добробут, мир і безпеку. Основою подальшого розвитку країни є нагальна переорієнтація системи державного управління на безумовне дотримання принципів

верховенства права, рівності кожного громадянина перед законом, прозорості влади. Досягнення цієї мети потребує рішучого очищення влади від корупціонерів, агентури іноземних держав та непрофесіоналів; докорінної реорганізації державного апарату: реформування інституту державної служби, створення дієздатних органів управління державою, формування висококваліфікованого, патріотично налаштованого корпусу державних службовців, відповідного реформування системи підготовки і перепідготовки кадрів, упровадження сучасних етичних норм поведінки державних службовців, військовослужбовців, співробітників правоохоронних органів, формування нової культури безпеки; виваженої децентралізації функцій держави та бюджетних ресурсів, зміцнення фінансових можливостей органів місцевого самоврядування; зосередження діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, прокуратури і судів на завданнях ефективного захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, національної безпеки України; забезпечення відкритості та прозорості функціонування державних органів, зокрема, шляхом упровадження технологій електронного урядування. Нагальним завданням є здійснення принципової і послідовної антикорупційної політики, пріоритетними напрямками якої є удосконалення процедури перевірки на доброчесність та моніторинг способу життя державних службовців, забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро та Національного агентства з питань запобігання корупції, активна співпраця з міжнародними антикорупційними організаціями, зокрема, групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO).

"Ескалація конфлікту в Україні є результатом довготривалих політичних та стратегічних амбіцій Росії, які підривають міжнародне право та суверенітет держав."

— *Звіт експертної групи ООН з питань миру та безпеки, 2023 [UN Security Council, 2023].*

Отже, держава Україна, на світовому рівні почала позиціонувати себе повноцінною європейською державою. Звичайно, Росія, яка стала

правонаступницею Радянського Союзу, ні за яких обставин не могла допустити жодних «розривів» з минулим. Адже це насамперед територіальна втрата, це політичні важелі, це економічні вигоди, це вкінці кінців вплив на світову рівновагу.

Країна-агресор РФ розв'язала війну проти України в 2014 році, коли окупувала Автономну Республіку Крим і частину Донецької та Луганської областей.

А надагресивне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало шоком для більшості країн світу.

"Агресія Росії проти України відображає прагнення відновити сферу впливу, яка суперечить принципам суверенітету та територіальної цілісності, що лежать в основі міжнародного порядку."

— *Європейський парламент, Аналітична доповідь, 2023 [EP, 2023].*

Аналіз міжнародної ситуації в межах дослідження дає підстави стверджувати, що російсько-українська війна породила кілька серйозних викликів, які безпосередньо впливають на систему насамперед європейської безпеки. У сукупності ці виклики включають:

- порушення міжнародного права,
- послаблення багатосторонніх механізмів безпеки
- поновлення конкуренції великих держав.

Звернемося до більш детального аналізу. Одним із найбільш тривожних наслідків російсько-української війни є кричуще ігнорування міжнародного права, зокрема принципу державного суверенітету. Анексія Росією Криму в 2014 році порушила численні міжнародні договори та угоди, включаючи Будапештський меморандум 1994 року, в якому Росія зобов'язалася поважати кордони України в обмін на відмову Києва від свого ядерного арсеналу, а це саме Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, 1994. Подальше вторгнення у 2022 році лише ще більше підірвало цілісність міжнародних норм, продемонструвавши, що могутні держави можуть діяти безкарно, якщо вони

володіють військовою могутністю для підтримки своїх дій. Така неповага до норм міжнародного права створює значні ризики насамперед для європейської системи безпеки. Підриваючи принцип суверенітету, російсько-українська війна створює небезпечний прецедент, потенційно заохочуючи інші держави до агресивної експансіоністської політики. Як наслідок, виникає обґрунтоване занепокоєння щодо можливості розв'язання конфліктів у інших регіонах, зокрема між Китаєм і Тайванем. Війна підкреслила обмеження багатосторонності у протидії сучасним загрозам безпеці. Незважаючи на існування численних міжнародних організацій, покликаних сприяти миру та безпеці, війна в Україні показала, що навіть визнаним інституціям часто бракує спроможності виконувати свої повноваження. Справедливим буде відзначити, що війна створила руйнівні гуманітарні наслідки як в Україні, так і в усьому світі. Мільйони українців були переміщені, що призвело до однієї з найбільших криз біженців у Європі з часів Другої світової війни. За оцінками Міністерства закордонних справ понад 8 мільйонів українців покинули країну, ще більше переміщено всередині країни. Ця масова міграція створила величезний тиск на сусідні країни, такі як Польща, Румунія та Угорщина, напруживши їхні соціальні та економічні системи. Криза біженців створює значні виклики безпеці для Європи. Незважаючи на те, що держави-члени ЄС здебільшого гостинно прийняли українських біженців, приплив людей спричинив побоювання щодо посилення нестабільності, особливо в країнах, які вже стикалися з економічними труднощами. Крім того, війна створила сприятливе середовище для торгівлі людьми та інших форм експлуатації, посилюючи гуманітарні втрати. Оскільки війна в Україні триває, майбутнє європейської системи безпеки залишається невизначеним. Можна лише виокремити низку ключових аспектів, які можуть сформувати траєкторію в цілому міжнародної безпеки в найближчі роки.

2.2 Детальний аналіз зміцнення безпеки НАТО і ЄС

1. Зміцнення НАТО та європейської безпеки. Одним із найбезпосередніших наслідків російсько-української війни стало пожвавлення НАТО. Альянс, який боровся з внутрішніми розбіжностями та сумнівами щодо своєї актуальності в епоху після холодної війни, знайшов нову мету у захисті від російської агресії. НАТО розширила свою присутність у Східній Європі. Такі країни, як Фінляндія та Швеція, які тривалий час дотримувалися нейтральних позицій, подали заявку на членство в НАТО, що свідчить про історичні зміни в європейській безпеці. Зміцнення НАТО, ймовірно, відіграватиме центральну роль у майбутньому міжнародної безпеки. Здатність альянсу стримувати подальшу російську агресію, особливо в таких уразливих регіонах, як Балтія, буде мати вирішальне значення для підтримки стабільності в Європі. У той же час відносини між НАТО та ЄС допоможуть забезпечити кращу підготовленість Європи до реагування на майбутні кризи.

2. Виклики безпеці в ядерну еру. Одним із найбільш тривожних аспектів російсько-української війни є привид ядерного конфлікту. Президент Російської Федерації Володимир Путін неодноразово натякав на ядерний потенціал Росії, викликаючи занепокоєння щодо потенційної ескалації до ядерного конфлікту. Послідовно, загрози повернули питання ядерного стримування в центр уваги, нагадавши світові про катастрофічні наслідки провалу ядерної дипломатії. Протягом багатьох років світова спільнота працює над ядерним роззброєнням, а угоди, такі як Новий договір СНО між Сполученими Штатами та Росією, слугували важливими етапами у зменшенні ризику ядерної війни. Проте війна в Україні ставить під сумнів майбутнє таких угод, оскільки агресивна позиція Росії свідчить про потенційну готовність відмовитися від своїх зобов'язань щодо контролю над озброєннями. Можливість ядерної ескалації створює серйозний виклик глобальній системі безпеки, вимагаючи від держав перегляду своєї оборонної політики та стратегій стримування. Хоча ядерне стримування традиційно розглядається як засіб запобігання конфлікту, війна в Україні ставить під сумнів довіру до цих засобів стримування перед лицем нетрадиційної війни

та гібридних загроз. Така ситуація підкреслює необхідність відновлення дипломатичних зусиль для зменшення ризику ядерної ескалації, включаючи переговори щодо контролю над озброєннями та встановлення чітких червоних ліній для ядерної взаємодії.

3. Війна в Україні також має значні економічні наслідки, насамперед для європейської спільноти. Санкції, накладені західними країнами на Росію, націлені на такі ключові сектори, як енергетика, фінанси та технології, з метою послабити здатність Росії підтримувати військові зусилля. Хоча ці заходи мали глибокий вплив на російську економіку, вони також створили непередбачені наслідки для світових ринків. Для прикладу одним із найбільш безпосередніх економічних наслідків війни став підрив глобальних енергетичних ринків. Росія є одним із найбільших у світі виробників нафти та природного газу, і санкції, накладені на її експорт енергоносіїв, сколихнули світову економіку. Європейські країни, які довгий час поклалися на російську енергетику, були змушені шукати альтернативних постачальників, що призвело до стрімкого зростання цін на енергоносії та побоювань енергетичної кризи. Енергетична криза підкреслила вразливість глобальних ланцюгів постачання та ризику, пов'язані з надмірною залежністю від одного постачальника. Позитивним аспектом стало прискорення переходу до відновлюваних джерел енергії, оскільки країни прагнуть зменшити свою залежність від викопного палива та пом'якшити наслідки майбутніх збоїв в енергетиці. Однак перехід на відновлювані джерела енергії є довгостроковим рішенням, і в короткостроковій перспективі багато країн продовжують стикатися зі значними проблемами в забезпеченні доступних джерел енергії.

4. Окрім енергетичної, війна в Україні також створила глибокий вплив на глобальну продовольчу безпеку. Україна є одним із найбільших у світі експортерів пшениці, кукурудзи та соняшникової олії, а припинення сільськогосподарського виробництва та експорту через війну призвело до дефіциту продовольства та зростання цін у багатьох частинах світу. Війна загострила існуючі проблеми в глобальних ланцюгах поставок, особливо в країнах, що розвиваються, які значною мірою залежать від імпорту

продовольства. Вплив війни на продовольчу безпеку підкреслив взаємозв'язок глобальних ринків і потребу в скоординованих міжнародних реакціях для усунення збоїв. Послідовно, це викликало занепокоєння щодо довгострокової стійкості глобальних продовольчих систем, особливо в умовах зміни клімату та інших екологічних проблем. Забезпечення продовольчої безпеки у майбутньому вимагатиме поєднання короткострокових заходів для усунення негайного дефіциту, а також довгострокових стратегій для створення більш стійких продовольчих систем. Гуманітарна криза, спричинена війною в Україні, створила далекосяжні наслідки як для регіону, так і для міжнародної спільноти.

5. Окрім того, що через конфлікт мільйони людей стали переселенцями, війна також загострила існуючі проблеми, пов'язані з міграцією та потоками біженців. Оскільки війна триває, міжнародне співтовариство має задовольнити нагальні потреби постраждалих, враховуючи також довгострокові наслідки конфлікту для глобальних моделей міграції. Одним із ключових викликів у вирішенні гуманітарної кризи є необхідність узгоджених міжнародних заходів. Незважаючи на те, що багато країн прийняли українських біженців, масштаби кризи спричинили величезний тиск на приймаючі країни, особливо в Європі. Забезпечення доступу біженців до належного житла, медичної допомоги та освіти потребуватиме значних ресурсів і довгострокового планування. Водночас війна підкреслила важливість усунення основних причин міграції, зокрема конфліктів та воєн, бідності та погіршення навколишнього середовища. Оскільки міжнародне співтовариство працює над реагуванням на негайні гуманітарні потреби тих, хто постраждав від війни, воно також має розглянути питання про те, як створити більш стійкі та інклюзивні системи для управління міграцією в майбутньому.

6. Геополітичні перегрупування та глобальний порядок. Російсько-українська війна стала каталізатором значних геополітичних перегрупувань. До початку війни існував певний оптимізм щодо потенціалу співпраці між великими державами, особливо в таких сферах, як зміна клімату, торгівля та глобальне здоров'я. Однак вторгнення Росії в Україну зруйнувало очікування, призвівши

до дедалі більшої поляризації глобального середовища. Західні демократичні держави на чолі зі Сполученими Штатами та Європейським Союзом відповіли на війну безпрецедентними санкціями проти Росії, а також військовою та економічною допомогою Україні. У сукупності дії зміцнили трансатлантичні зв'язки та підкреслили важливість систем колективної безпеки, таких як НАТО та ЄС, у боротьбі зі спільними загрозами. Однак війна також привернула увагу до обмежень альянсів, зокрема щодо стримування незахідних гравців від приєднання до Росії. Для прикладу такі країни, як Китай, Індія та кілька держав Глобального Півдня, зайняли більш нейтральну позицію щодо війни, віддаючи пріоритет своїм економічним і геополітичним інтересам над колективними діями проти Росії. Більше того, колектив китайських науковців на чолі з Н. Хайбін у власному дослідженні відзначають, що держави Глобального Півдня «чинили опір вимогам НАТО щодо участі у накладанні санкцій на Росію та пропозиції з боку НАТО надати військову підтримку Україні. Натомість ці держави Глобального Півдня зосередились на закликів міжнародної спільноти вжити заходів для сприяння мирному врегулюванню російсько-українського конфлікту та зважати на вплив конфлікту на міжнародну продовольство та енергетику безпеки». Зважаючи на сьогоденішню міжнародну ситуацію, тісні зв'язки Китаю з Москвою, а також його зростаюче суперництво зі Сполученими Штатами становлять особливу проблему для глобальної системи безпеки, оскільки Пекін прагне утвердити свій вплив у таких ключових регіонах, як Східна Азія та Індо-Тихоокеанський регіон. Можна стверджувати, що поява конкуренції великих держав ускладнила міжнародні зусилля з вирішення інших нагальних глобальних проблем. Хоча війна в Україні домінувала в міжнародному порядку денному, такі виклики, як зміна клімату, глобальна бідність і кризи в галузі охорони здоров'я, відійшли на другий план. Ризик полягає в тому, що тривале геополітичне суперництво може ускладнити співпрацю міжнародного співтовариства з цих та інших питань.

7. Роль міжнародного права та переслідування військових злочинців. Важливим критичним елементом майбутньої глобальної системи безпеки буде

роль міжнародного права в притягненні Росії до відповідальності за її дії в Україні. Різні міжнародні органи, в тому числі Міжнародний кримінальний суд, розпочали розслідування ймовірних військових злочинів, скоєних російськими військами, включаючи напади на цивільне населення та масштабне руйнування інфраструктури. Одразу ж варто зауважити, що попри те, що здатність МКС переслідувати високопосадовців Росії залишається обмеженою через невизнання Росією його юрисдикції, ці зусилля є важливим кроком до зміцнення міжнародних норм. Домагаючись притягнення до відповідальності за військові злочини, міжнародне співтовариство може надіслати чітке повідомлення про те, що порушення міжнародного права не залишаться безкарними, потенційно стримуючи майбутніх агресорів.

Також слід відзначити, що однією з визначальних особливостей цієї російсько-української війни стало широке використання тактики гібридної війни, яка поєднує звичайні військові операції з кібератаками, кампаніями з дезінформації та іншими невійськовими засобами дестабілізації. Гібридна війна кидає виклик традиційним уявленням про війну та ускладнює здатність міжнародної спільноти ефективно реагувати. Росія застосувала широкий спектр гібридних тактик, включаючи використання пропаганди для формування внутрішнього та міжнародного сприйняття війни, кібератаки, спрямовані на критичну інфраструктуру України, а також розгортання воєнізованих груп і приватних військових підрядників. Така тактика спрямована на підрив суверенітету України, водночас створюючи плутанину та розкол серед її союзників. Використання кібервійни викликало тривогу в міжнародному співтоваристві безпеки, оскільки це демонструє, наскільки країни вразливі до кібератак. Російські кібератаки на Україну були націлені на все: від державних установ до енергетичної інфраструктури, що призвело до значних збоїв. Послідовно, така ситуація спонукала країни в усьому світі зміцнити власні засоби кібербезпеки та розглянути нові рамки для міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки. Дезінформація та пропаганда також зіграли вирішальну

роль у формуванні війни, коли Росія розгорнула масштабні медійні кампанії, щоб виправдати своє вторгнення та делегітимізувати уряд України.

Зусилля поширилися на соціальні медіа, де російські боти та тролі поширювали неправдиву інформацію, покликану посіяти розкол і плутанину. Роль дезінформації в гібридній війні створює нові виклики для міжнародної безпеки, оскільки в епоху цифрових технологій стає все важче відокремити факти від вигадки. Отже, міжнародна спільнота повинна розробити нові стратегії боротьби з гібридною війною. Низка заходів включає зміцнення міжнародної правової бази для кібервійни, створення установ, присвячених моніторингу та протидії дезінформації, а також сприяння тіснішій співпраці між урядами та приватним сектором у питаннях кібербезпеки. Війна в Україні показала, що гібридна війна, ймовірно, буде характерною рисою і для майбутніх конфліктів, і глобальна система безпеки має бути готова до адекватної та рішучої відповіді. Заслуговує на увагу і той факт, що з початку війни тривають дипломатичні спроби її врегулювати, хоча й з обмеженим успіхом. Численні раунди мирних переговорів, у тому числі в Нормандському форматі та Мінських угодах, мирні ініціативи США в Джидді, спрямованих на припинення бойових дій на сході України, зрештою не дали довготривалого рішення. Ескалація до повномасштабної війни у 2022 році зробила мирні переговори ще більш складними, коли обидві сторони висувають попередні умови, які здаються непримиренними. Однією з головних перешкод для успішної дипломатії є асиметрія цілей двох сторін. Україна прагне відновити свою територіальну цілісність і суверенітет, тоді як Росія не виявляє жодного бажання скасувати свою анексію Криму та продовжує наполягати на визнанні свого контролю над окупованими територіями на сході України. Питання майбутнього приєднання України до НАТО та Європейського Союзу також є надзвичайно спірним питанням, оскільки Росія прагне перешкодити подальшій інтеграції України в західні політичні та безпекові структури. Свого часу Туреччина та Ізраїль, виступаючи посередниками, намагалися досягти припинення вогню, але цим зусиллям перешкоджала глибока недовіра між сторонами та ширшими

стратегічними цілями Росії. Більше того, зростаюча участь зовнішніх гравців — країн НАТО, які надають військову допомогу Україні, і Росії, що шукає альянсів з такими країнами, як Китай та Іран, — ускладнює переговори.

Отже, неспровоковане вторгнення РФ на територію України має локальні та глобальні наслідки насамперед на безпекову політику країн Європейського Союзу, та й Європи в цілому.

«Майбутнє України — у Європейському Союзі»

(Шарль Мішель, президент Європейської Ради, 2022)

Участь України у CSDP: наближення до спільної безпеки

CSDP (Common Security and Defence Policy) — це елемент зовнішньої політики ЄС, що охоплює оборонну співпрацю, миротворчі операції, боротьбу з кіберзагрозами. Україна поступово інтегрується в механізми CSDP: У 2023 році було підписано Угоду про участь України в місіях і операціях CSDP. Україна не лише отримує підтримку, а й стає дієвим учасником формування зовнішньої політики ЄС щодо Росії, Білорусі, Китаю. Війна змусила ЄС шукати стратегічної автономії — зменшення залежності від США, НАТО, Китаю. І в цьому процесі Україна є тестом на ефективність нової моделі європейської сили.

«Ми не можемо бути справжнім геополітичним актором без України в нашій спільноті»

(Жозеп Боррель, Верховний представник ЄС із закордонних справ, 2023)

З початку війни ЄС розгорнув військову дорадчу місію в Україні — EUMAM Ukraine, яка проводить підготовку українських військових (на території ЄС). Українські фахівці залучені до EU Cyber Rapid Response Teams. Крім того, у 2023 році затверджено європейську безпекову ініціативу для України на 5 млрд євро, що включає постачання зброї, навчання, логістику, гуманітарну допомогу.

2.3 Санкційна політика як механізм стримування

Європейський Союз запровадив 11 пакетів санкцій проти Росії, що охоплюють енергетику, банківську систему, технологічні обмеження, обмеження для бізнесу, імпорту-експорту тощо. Ці санкції стали наймасштабнішими в історії ЄС, перевищуючи ті, що застосовувалися проти Ірану чи Північної Кореї [5].

Санкції виконують подвійну функцію — як економічний тиск, так і політичний сигнал про те, що агресивна політика РФ не залишиться без відповіді. Водночас ефективність санкцій залежить від єдності країн-членів, зокрема Угорщина неодноразово блокувала або гальмувала ухвалення деяких рішень [6, с. 8]. Ця війна і її наслідки дуже змінять усталений світоустрій, який був сформований після Другої світової війни. У 2021 році Росія забезпечувала майже 45 % потреб ЄС у газі, але до 2023-го ця доля зменшилася до 15 % завдяки стратегії REPowerEU. Цей план підтверджує вклад ЄС у збільшення постачань СПГ із США й Катару, а також нарощення зеленої генерації — мета до 45 % ВДЕ до 2030 року.

Російські кібератаки на критичну інфраструктуру (епізоди в Естонії 2014, Україна) змусили ЄС переглянути підходи до забезпечення енергетичної стійкості. Результатом стало включення кібернаправлення до оперативних інструментів ЄС, зокрема – у рамках PESCO й Стратегічного компасу (Strategic Compass). У березні 2022 ЄС ухвалив Strategic Compass: документ, що формалізує «геополітичне пробудження» та заявляє про створення здатності швидкого реагування – Rapid Deployment Capacity (≈5 000 солдатів). У березні 2025 Єврокомісія презентувала ініціативу Readiness 2030 (раніше Rearm Europe) – спрямовану на мобілізацію близько €800 млрд для модернізації оборонної інфраструктури ЄС. План включає фіскальні пільги, інвестиції через ЄІВ, залучення приватного капіталу. Інструмент створений під тиском загроз, пов'язаних з війною в Україні та можливим ослабленням США. Предметом інструменту Permanent Structured Cooperation стало створення спроможностей

для спільних оборонних проектів (міжнар. мобільність, кібер, космос). Це відображає прагнення до стратегічної автономії, що доповнює зв'язки з НАТО. Кількість держав-членів, що виконують критерій 2 % ВВП → 16 у 2024 проти лише 4 у 2021 . НАТО та ЄС вимагають подальшого зростання: Сарайка до 3½ % + 1½ % інфраструктура до 2032 .

Секретар НАТО Рютте наголошує: «Росія виробляє за 3 місяці стільки боєприпасів, скільки НАТО — за рік».

Росія активно застосовує: кібератаки, дезінформацію, політичний шантаж, шпигунство. Прикладами є напади на інфраструктуру в Німеччині, Британії, Чехії (вбивство Хангошвілі, Скрипалей etc.). У відповідь ЄС активізував заходи, зокрема Strategic Compass — кіберрекламація, боротьба з фейковими новинами, тісна інтеграція з НАТО у сфері кіберрозвідки. ENISA зафіксувала зростання кібератак на фінсистеми на 38 % лише в 2023 році. Попри загальну згуртованість, війна оголила стару проблему — неготовність до уніфікованої зовнішньої політики. Наприклад, Угорщина активно виступає проти постачання озброєнь Україні, тоді як Польща, Литва чи Фінляндія демонструють радикально проукраїнську позицію [7]. Ця асиметрія змушує Брюссель вдаватися до компромісів, які уповільнюють ухвалення стратегічних рішень і ставлять під сумнів довготривалу єдність Союзу. Для зміцнення європейської оборони потрібна координація на рівні оборонних закупівель, спільного виробництва зброї, обміну розвідданими тощо.

Утворені альянси: Weimar+ (февраль 2025, Франція, Німеччина, Польща + УК, Італія, Іспанія) важаються відповіддю на гуманітарні ініціативи США без участі ЄС. Посилення міжнародної присутності: співпраця з Японією, Індією, НАТО. Але зберігається залежність від США — Європа має діяти більш самостійно.

«Якщо Україна програє — програємо всі ми», — Дональд Туск, прем'єр Польщі, Нордік-Балтійський саміт, 28 листопада 2024 .

«Відповідати силою» — За словами Борреля, вторгнення змусило ЄС «...навчати солдатів і озброювати їх» замість традиційної торгівлі.

3 ВНУТРІШНІ РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ЄС У НОВІЙ БЕЗПЕКОВІЙ ПАРАДИГМІ

3.1 Питання і складнощі підтримки та взаємодії України з НАТО в умовах війни

Посилення залежності від США у сфері оборони Незважаючи на значні зусилля щодо посилення стратегічної автономії, війна в Україні показала, що Європейський Союз досі критично залежить від Сполучених Штатів у питаннях оборони. Це проявляється у таких сферах:

- постачання сучасного озброєння;
- розвідка та обробка інформації;
- логістика великих операцій;
- стримування Росії через присутність НАТО.

Як пише європейський аналітик Sven Biscop, «стратегічна автономія залишається лозунгом, а не реальністю. Без США ЄС не здатен тримати фронт в Україні».

Така ситуація викликає дискусії всередині самого ЄС, особливо серед держав, що наполягають на формуванні самостійної європейської армії або принаймні оперативних сил швидкого реагування (PESCO).

Різні темпи і ступінь підтримки України серед країн-членів

Ще один ризик — внутрішня розпорошеність у підходах до підтримки України. Польща та країни Балтії — активні лобісти допомоги, тоді як Угорщина, Словаччина, частково Італія та Франція періодично блокували рішення або вимагали обережності. Це створює інституційну напругу і викликає сумніви в здатності ЄС діяти єдиним фронтом у кризових ситуаціях. Умовна «Європа двох швидкостей» може призвести до довгострокового ослаблення єдності в зовнішній політиці. Згідно з опитуванням Європейської ради з

міжнародних відносин (ECFR, 2024), лише 38% європейців підтримують подальше нарощення військової допомоги Україні, тоді як 44% вважають, що ЄС має «зосередитися на власних проблемах».

Фінансове навантаження та електоральна втома

Війна призвела до безпрецедентних витрат для європейських бюджетів: на оборону, допомогу Україні, енергетичні субсидії. За оцінками Європейської комісії, лише за 2022–2024 роки витрати на підтримку України перевищили 120 млрд євро. Це викликає соціальне невдоволення, особливо у бідніших регіонах, де населення вимагає «повернення коштів додому». У багатьох країнах (зокрема в Німеччині, Австрії, Італії) це сприяє зростанню рейтингів правих і популістських партій, які виступають за «мир будь-якою ціною». Окрім військової допомоги, важливою складовою сучасної безпекової політики ЄС у контексті війни в Україні стала підтримка цивільного населення, зокрема надання притулку та соціально-психологічної допомоги постраждалим. Значна кількість біженців і внутрішньо переміщених осіб створює нові виклики для країн Європейського Союзу у сфері соціальної інтеграції, охорони здоров'я та забезпечення базових прав. Для ефективного реагування на ці виклики багато держав ЄС ухвалили спеціальні закони і програми, що покликані полегшити процес адаптації біженців, забезпечити їхню медичну, психологічну допомогу та навчання. Наприклад, у Німеччині та Польщі були запроваджені державні ініціативи з організації центрів підтримки біженців, де вони можуть отримати консультації психологів, юридичну допомогу та інтеграційні послуги. В Україні, своєю чергою, було здійснено заходи для підвищення ефективності прийому та розміщення внутрішньо переміщених осіб, що підтримуються і фінансуються європейськими партнерами.

Ця «м'яка» складова безпеки є надзвичайно важливою, оскільки психологічний стан населення безпосередньо впливає на стабільність суспільства і рівень загрози внутрішніх конфліктів. Підтримка постраждалих від війни, забезпечення їхніх базових потреб та інтеграція у соціальні процеси формують фундамент для довгострокової безпеки в регіоні. Таким чином,

політика гуманітарної допомоги і соціальної підтримки доповнює традиційні військові заходи, створюючи комплексний підхід до забезпечення безпеки, що відповідає сучасним викликам і реаліям.

Виклик біженців у країнах ЄС як елемент безпекової напруги

Російсько-українська війна спричинила одну з наймасштабніших хвиль біженців у Європі з часів Другої світової війни. Станом на початок 2024 року, за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, у країнах ЄС перебуває понад 8 мільйонів українців, які отримали тимчасовий захист або шукають притулку. Така кількість переселенців створює суттєвий виклик як для системи соціального забезпечення, так і для внутрішньої стабільності окремих держав-членів ЄС. Найбільше навантаження взяли на себе Польща, Німеччина, Чехія, Румунія та країни Балтії. Наприклад, у Польщі українці становлять близько 7% населення, що вже змінило соціальну і демографічну структуру. На перший погляд, це прояв солідарності і гуманізму, однак у довгостроковій перспективі це несе загрозу соціальної втоми, радикалізації окремих політичних груп та зростання ксенофобських настроїв. Крім того, у деяких країнах спостерігається напруга у сферах охорони здоров'я, житлового забезпечення, освіти та працевлаштування. Зростання потреб у соціальних виплатах змушує уряди переглядати бюджети, що викликає політичну критику та зростання популізму. Так, у Франції, Італії та Австрії посилюються голоси крайніх правих сил, які використовують тему біженців як аргумент проти інтеграційної політики ЄС. Водночас країни Євросоюзу намагаються відповісти на виклики через нові підходи: було розширено програму тимчасового захисту для українців (Council Implementing Decision (EU) 2022/382), впроваджено спрощені механізми реєстрації, надання дозволів на роботу, доступ до охорони здоров'я та освіти. У 2023 році Німеччина ухвалила рішення про розширення програм інтеграції українських дітей у шкільну систему, а Польща — про спрощення податкових процедур для українських працівників. Отже, проблема біженців є не лише гуманітарним, а й безпековим викликом, що вимагає від ЄС не просто короткотермінових заходів допомоги, а глибокої переоцінки міграційної

політики, довгострокового планування інтеграційних стратегій і протидії можливим внутрішньополітичним дестабілізаціям.

Надаючи Україні зброю, інструкторів, розвіддані та фінансову допомогу, ЄС фактично став стороною конфлікту в очах Кремля. Це створює ризики кібератак, диверсій, інформаційних операцій, а в теоретичному сценарії — і прямого військового втягнення. Як зазначає європейський дипломат Жозеп Боррель: «Наша допомога Україні має бути рішучою, але відповідальною — ми не можемо допустити, щоб війна вийшла за її межі, втягуючи ЄС у глобальний конфлікт».

"Фрагментація позицій та різниця у підходах до оборони серед країн-членів ЄС створюють серйозні перешкоди для формування єдиної безпекової політики."

— *Європейський парламент, Звіт про безпеку та оборону, 2023 [EP, 2023].*

"Для ефективної відповіді на сучасні виклики ЄС повинен не лише розвивати оборонний потенціал, а й забезпечити політичну згуртованість та посилити співпрацю між державами."

— *Європейська комісія, Стратегія безпеки, 2023 [EC, 2023].*

"Політична воля та довіра між країнами-членами залишаються ключовими факторами для подолання внутрішніх ризиків у сфері безпеки."

— *Рада Європи, Звіт про безпекову співпрацю, 2024 [Council of Europe, 2024].*

Переосмислення безпекової ідентичності ЄС

Зміщення Європейського Союзу у напрямку геополітичної та військової організації потребує переосмислення його ідентичності. Після десятиліть мирного розвитку, орієнтованого на торгівлю, соціальну політику та гуманітарні цінності, нині ЄС дедалі більше постає як актор жорсткої сили. Це ставить питання: чи готові європейські суспільства, звиклі до безпеки і стабільності, прийняти нову роль свого об'єднання? Чи не втратить ЄС частину своєї легітимності, перетворившись з «м'якого гравця» на військово-політичного актора?

Еволюція позиції нейтральних країн ЄС і вплив війни в Україні на їх безпекову політику

Російсько-українська війна стала безпрецедентним викликом для всієї європейської безпекової архітектури. Особливо це відчули країни, які раніше утримувалися від активної військової участі, тримаючи курс на нейтралітет або обережну оборонну політику. Традиційні «нейтралі» ЄС, такі як Швеція, Фінляндія, Ірландія та Австрія, переживають суттєві зрушення у власних безпекових стратегіях, що ілюструє трансформацію їхнього підходу у відповідь на виклики, створені війною. Починаючи з Фінляндії, яка межує з Росією і традиційно утримувалася від членства в військових блоках, повномасштабне вторгнення Росії в Україну 2022 року стало каталізатором для ухвалення історичного рішення — вступити до НАТО. Це свідчить не лише про зміну ставлення до безпеки, але й про нову реальність, у якій старі моделі оборонної політики виявляються недостатніми для гарантії стабільності. Фінляндія демонструє, що нейтралітет більше не є гарантом безпеки в умовах агресивної політики сусіда, і це рішення стало прецедентом, який надихає інші країни переглянути свої стратегії. Сусідня Швеція, що також роками дотримувалась політики військового нейтралітету, наразі пройшла схожий шлях і подала заявку на членство у НАТО. Цей крок був зумовлений не лише прямими загрозами безпеці, а й новою геополітичною ситуацією, що підштовхує країну до інтеграції у колективну оборону Європи. Зміни у політиці Швеції — це не лише зміна у військовій доктрині, а й демонстрація солідарності з Україною та іншими країнами, які потерпають від агресії. Ірландія та Австрія — ще дві країни, що залишаються формально нейтральними, але війна в Україні змушує їх посилити співпрацю з іншими членами ЄС і НАТО, брати активнішу участь у миротворчих операціях, надавати гуманітарну допомогу та навіть забезпечувати нелетальне військове обладнання для українських сил. Вони поступово відходять від суворого нейтралітету, що свідчить про еволюцію їх безпекового підходу у нових умовах. Крім цього, війна вплинула і на позиції інших країн, які традиційно були членами НАТО, але мали більш стриману політику у сфері

оборони. Наприклад, Німеччина, яка десятиліттями дотримувалась помірної оборонної політики, після початку війни оголосила про суттєве збільшення військових витрат, а також про запуск масштабних програм модернізації та закупівлі озброєнь, серед яких важка техніка, танки та системи ППО. Цей крок відображає кардинальне переосмислення оборонної доктрини країни, яка тепер розглядає себе як ключового гравця у підтримці європейської безпеки. Польща, як країна-член НАТО і ЄС, стала важливим логістичним хабом для поставок військової допомоги Україні. Вона також суттєво збільшила військовий бюджет, розширює власний оборонний потенціал та інтегрує західні системи озброєння. Польща, яка на початку конфлікту вже була досить активною у військовому плані, стала однією з країн, які найбільше відчують і реагують на виклики війни, роблячи безпекову політику пріоритетом на національному рівні. Інші країни Балтії — Литва, Латвія та Естонія — також посилили свою оборонну політику, збільшили військові бюджети та зміцнили співпрацю з НАТО. Їх стратегія будується на високій чутливості до загроз з боку Росії, і війна в Україні підкреслила важливість колективної безпеки, мобілізації ресурсів та модернізації збройних сил. Такі країни, як Румунія, Болгарія та Чехія, також посилили свої оборонні стратегії, спрямовані на протидію можливій ескалації конфлікту у Східній Європі. Збільшення військових бюджетів, закупівля сучасних зразків озброєння, участь у спільних навчаннях і інтеграція з союзницькими структурами — все це є наслідком викликів, які принесла війна. Отже, війна в Україні стала тим тригером, який не тільки продемонстрував слабкі місця у системі безпеки Європи, а й сприяв радикальним змінам у оборонній політиці багатьох країн, незалежно від їхньої традиційної позиції. Ці зміни свідчать про готовність Європи до колективної протидії агресії та про те, що нейтралітет і стриманість поступаються місцем більш активній та інтегрованій безпековій позиції.

Підвищення ролі ЄС у глобальній безпеці: співпраця з міжнародними організаціями

Війна в Україні суттєво змінила динаміку міжнародних відносин і поставила перед Європейським Союзом нові виклики в сфері безпеки. З огляду на це, ЄС почав дедалі активніше розширювати співпрацю з провідними міжнародними організаціями, що відповідають за підтримання миру і стабільності у світі. Така співпраця не тільки сприяє посиленню безпекового потенціалу Союзу, а й дає змогу координувати зусилля на глобальному рівні для більш ефективної протидії загрозам. Одним із ключових партнерів ЄС є Організація Об'єднаних Націй (ООН), яка залишається основним майданчиком для розв'язання глобальних криз і конфліктів. У відповідь на російсько-українську війну ЄС підтримує резолюції ООН, спрямовані на засудження агресії, і активно долучається до миротворчих операцій під егідою цієї організації. Це демонструє, що ЄС прагне не просто реагувати на виклики на регіональному рівні, а й брати участь у підтриманні глобального порядку і міжнародного права. Окрім ООН, особливо важливим партнером для Європейського Союзу є Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Саме через ОБСЄ проходить основний канал для моніторингу безпекової ситуації в Україні, а також для організації переговорів і посередництва між сторонами конфлікту. ЄС підтримує діяльність ОБСЄ, надаючи фінансову, політичну та експертну допомогу для забезпечення ефективного виконання мандатів цієї організації. Така співпраця підтверджує прагнення ЄС не лише контролювати ситуацію на власному континенті, а й працювати заради загальноєвропейської безпеки. Не менш важливою є співпраця з НАТО — військовим альянсом, що гарантує колективну безпеку багатьох країн-членів ЄС. Хоча ЄС і НАТО є окремими структурами, їх тісна взаємодія і координація зусиль у питаннях оборони і безпеки посилілися саме у відповідь на загрозу з боку Росії. Ця співпраця проявляється у спільних навчаннях, обміні розвідданими, а також у плануванні заходів щодо зміцнення захисту східних кордонів Європи. ЄС також співпрацює з регіональними безпековими структурами, такими як Рада Європи, а також із ключовими стратегічними партнерами — Сполученими Штатами Америки, Канадою, Японією та

Австралією. Усі ці країни та організації спільно координують санкційну політику проти Росії, сприяють гуманітарній допомозі Україні і обговорюють довгострокові стратегії забезпечення стабільності у Європі та світі. Важливим аспектом є також співпраця у сфері контролю над озброєннями та нерозповсюдження ядерної, хімічної та біологічної зброї.

Війна в Україні підкреслила необхідність посилення контролю за військовими технологіями, а ЄС активно підтримує відповідні міжнародні договори та ініціативи, прагнучи зменшити ризики нових конфліктів. Таким чином, війна в Україні стала каталізатором трансформації ролі Європейського Союзу на міжнародній арені. Вона сприяла активізації співпраці з багатьма міжнародними організаціями, посиленню дипломатичного потенціалу ЄС та формуванню спільних позицій у глобальних питаннях безпеки. Ці зміни формують нову парадигму зовнішньої політики ЄС, у якій роль Союзу як відповідального і впливового гравця зростає.

3.2 Вплив війни в Україні на інфляцію в країнах ЄС: соціально-економічні виклики.

Одним із найпомітніших і найболючіших наслідків російсько-української війни для країн Європейського Союзу стала стрімка інфляція, яка стала справжнім викликом для соціально-економічної стабільності регіону. Війна породила серйозні потрясіння у глобальних ланцюгах постачання, що, у поєднанні зі зростанням цін на енергоносії, спричинило багатогранні проблеми для економік країн-членів. Передусім, європейські країни опинилися у ситуації, коли ціни на газ, нафту, електроенергію і транспортні послуги почали зростати небаченими темпами. Цей фактор відіграє ключову роль, адже енергетичні ресурси — це основа практично всіх виробничих процесів та побутового споживання. Через залежність ЄС від постачання енергоносіїв з Росії, а також через санкції і перебої у постачанні, вартість цих ресурсів зросла у декілька разів. Відповідно, зростання цін на енергію негайно трансформується у подорожчання товарів і послуг на всіх рівнях економіки. Внаслідок цього інфляція почала швидко розповсюджуватися по всіх сферах: від харчування до будівництва, від

транспорту до сфери послуг. Це призводить до зниження купівельної спроможності громадян, особливо у країнах з середнім і низьким рівнем доходів. Люди відчують реальне падіння рівня життя — зростання цін на продукти харчування, комунальні послуги, паливо та інші базові товари змушує багатьох урізати споживчі витрати, що, у свою чергу, негативно впливає на економічний розвиток. Крім того, високі рівні інфляції створюють серйозні виклики для монетарної політики Європейського центрального банку (ЄЦБ). Для стримування інфляції ЄЦБ змушений підвищувати облікові ставки, що веде до дорожчання кредитів для бізнесу і населення. Це уповільнює інвестиції, створює додатковий тиск на підприємства і зростає ризик економічної стагнації. Водночас уряди країн-членів шукають баланс між необхідністю підтримки громадян і уникненням надмірного бюджетного дефіциту. Не можна не зазначити і вплив інфляції на ринок праці. Зростання цін підвищує вимоги робітників щодо заробітної плати, а це, у свою чергу, підсилює інфляційні очікування і може створювати “інфляційне коло”, коли підвищення зарплат і цін взаємно підживлюють одне одного.

Війна в Україні також викликала серйозні коливання валютних курсів, що додатково впливає на вартість імпортованих товарів і послуг у країнах ЄС. Знецінення національних валют в окремих державах ускладнює стабілізацію економіки та підвищує ризики для бізнесу. Отже, інфляція внаслідок війни стала одним із головних викликів для країн Європейського Союзу, що має комплексний вплив на економічний розвиток, рівень життя громадян і політичну стабільність. Вирішення цієї проблеми вимагає скоординованих дій на рівні ЄС, спрямованих на диверсифікацію енергетичних ресурсів, підтримку населення та запровадження збалансованої макроекономічної політики.

ПРОГНОЗИ: ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА БЕЗПЕКОВУ ПОЛІТИКУ ЄС

Російсько-українська війна стала визначальною подією для формування нового стратегічного мислення Європейського Союзу в сфері безпеки. Основні висновки, які можна зробити з проведеного аналізу:

1. ЄС уперше стикнувся з повномасштабною війною біля своїх кордонів, що викликало нагальну потребу в оперативній реакції, переоцінці ризиків та перегляді традиційної концепції «м'якої сили».

2. Війна прискорила еволюцію CSDP (Спільної політики безпеки й оборони ЄС): Європейський Союз почав активно постачати озброєння, тренувати іноземних військових (українських), координувати санкції, а також вперше виділив мільярди євро з Європейського фонду миру на військову допомогу.

3. Політика енергетичної безпеки перетворилася з економічного інструмента на геополітичний. Відмова від російського газу, розвиток LNG-інфраструктури, посилення співпраці з Україною як транзитною державою — свідчення нових стратегічних пріоритетів.

4. Україна набула нової ролі в безпековій системі ЄС — з країни-партнера вона трансформувалася у невід'ємний елемент колективної європейської безпеки, демонструючи здатність до опору, стратегічної гнучкості й потенціалу інтеграції.

5. Війна змінила сприйняття загроз: загроза з боку Росії стала не лише українською, а загальноєвропейською. Це спричинило зміну підходів до кібербезпеки, захисту критичної інфраструктури, гібридних атак.

У майбутньому можемо спостерігати такі тенденції: Поглиблення військово-політичної інтеграції України до ЄС, що може мати форму не лише членства, але й де-факто включення у спільні безпекові структури (аналогічно до моделі "асоційованого члена").

Посилення ролі ЄС у глобальній безпеці, створення спільної європейської армії як довгострокової перспективи, у якій Україна може відігравати ключову роль. Зростання ризиків від Китаю, Ірану, Північної Кореї в умовах стратегічного протистояння глобальних блоків, що спонукатиме ЄС і Україну до ще тіснішої співпраці. Внутрішньополітичні виклики в ЄС, пов'язані з втомою від війни, популізмом, фінансовим навантаженням — можуть ускладнити підтримку України, що вимагає нової політичної комунікації й солідарності.

З огляду на вище викладене, Україна перетворюється з об'єкта безпекової політики на її активного суб'єкта. Вона стає важливим партнером у формуванні:

нової архітектури стримування;
регіональних оборонних альянсів;
енергетичної диверсифікації;
цифрової та кібербезпеки.

Український досвід війни, боротьби та стійкості стане прикладом для інших країн, які прагнуть захищати демократію, суверенітет і право на самовизначення.

Інтеграція України в оборонну політику ЄС: паралельний трек з НАТО

1. Відмінності між НАТО та ЄС у сфері безпеки

НАТО — військово-політичний альянс із зобов'язанням колективної оборони (стаття 5).

ЄС — не має спільної армії, але веде активну Спільну політику безпеки і оборони (CSDP):

цивільні та військові місії за межами ЄС;
розбудова оборонно-промислової спроможності;
стратегічна автономія.

2. Стан інтеграції України в безпекову архітектуру ЄС

Україна вже має важливий функціональний зв'язок з CSDP, зокрема:

Участь у місіях ЄС (наприклад, EUMAM — місія з навчання українських військових).

Угода про обмін класифікованою інформацією між Україною та ЄС.

2023: підписано Спільну безпекову декларацію між Україною та ЄС.

2024: Україна приєдналась до програми PESCO (Permanent Structured Cooperation) як третя країна.

Україна також бере участь у:

Європейському оборонному агентстві (EDA);

Європейському фонді миру (EPF) — з нього фінансується військова допомога.

Іншими словами: НАТО — щит, ЄС — інженер і стратег.

3. Що буде далі — сценарії інтеграції до 2030 року

Сценарій А: НАТО і ЄС як паралельні опори безпеки

Після війни Україна:

стає повноцінним членом НАТО,
водночас поглиблює участь у CSDP.

Отримує право участі у формуванні політики, а не лише у місіях.

Може бути включена в спільне стратегічне планування оборони ЄС (наприклад, у розробку та реалізацію Стратегічного компаса ЄС).

Сценарій В: Умовно-нейтральна Україна в ЄС (без НАТО)

Якщо вступ до НАТО затягується, Україна:

активізує співпрацю з ЄС як ключовим оборонним партнером,
отримує довгострокові гарантії безпеки через інструменти ЄС,
бере участь у формуванні європейських сил швидкого реагування.

Така модель — компроміс між потребою у безпеці та небажанням деяких країн провокувати РФ.

4. Потенційна роль України в оборонній політиці ЄС

Баланс сил: Україна може стати потужним військово-промисловим гравцем для ЄС.

Логістичний хаб: З огляду на географію, Україна стане ключовою ланкою у східному фланзі оборони ЄС.

Центр навчання та обміну досвідом: ЗСУ можуть увійти до системи стандартів ЄС і проводити тренування для армій нових членів або партнерів.

Технологічний сектор: Україна потенційно стане учасником європейських проектів зі створення нової бронетехніки, дронів, кіберсистем.

5. Синергія з НАТО

"Безпека України — це спільна справа як НАТО, так і ЄС. Її участь у двох системах одночасно — нова архітектура безпеки у Європі."

— [Жозеп Боррель, Високий представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки, 2024]

Модель "одночасної інтеграції" виглядає як:

НАТО — військова підтримка та колективна оборона;

ЄС — стратегічне планування, фінансування, реформи, інновації.

Україна вже стала частиною фактичної системи колективної безпеки Європи. Якщо війна завершиться в 2025 році, то:

вступ до НАТО може відбутися до 2030 року,

паралельно Україна поглибить участь у CSDP і PESCO,

а надалі — можливо стане ключовим учасником європейської стратегії оборони, з повноцінним голосом у формуванні політики ЄС у сфері безпеки.

Умовний план вступу України до НАТО (2025–2030)

Цей сценарій є оптимістичним і базується на політичній волі Альянсу, реформуванні України та завершенні бойових дій.

2025 рік — рік завершення війни.

Кінець бойових дій (перемир'я / заморожений конфлікт / політична угода).

Заява України про готовність до пришвидшеного вступу в НАТО.

Підтвердження політичної підтримки від ключових країн НАТО (США, Польща, Велика Британія, країни Балтії).

Аудит поточного стану ЗСУ, безпеки, оборонної промисловості — як основа для дорожньої карти вступу.

Можливе підписання двосторонніх гарантій безпеки з ключовими країнами-членами НАТО (за моделлю "ізраїльських гарантій").

2026 рік — прискорена підготовка.

Україна розпочинає офіційне узгодження процедур вступу, без традиційного ПДЧ (як це було для Швеції та Фінляндії).

Швидке переглядення національного законодавства та оборонної політики для сумісності зі стандартами НАТО.

Посилення цивільного контролю над армією, боротьба з корупцією в секторі оборони, посилення прозорості.

Вже з цього року можливе часткове інтегрування в структури НАТО, участь у командних навчаннях, посилене розгортання спільних штабів.

2027 рік — політична згода

Проведення референдуму або парламентського затвердження вступу (залежно від політичної ситуації в Україні).

Саміт НАТО, на якому Україну офіційно запрошують до Альянсу.

Підписання Протоколу про вступ, після чого кожна з 32 країн-членів має ратифікувати рішення.

2028–2029 роки — ратифікація

Національні парламенти країн НАТО ратифікують вступ України.

Ризик затягування можливий через:

політичні зміни в окремих країнах (наприклад, прихід до влади умовно проросійських або нейтралістських сил),

побоювання щодо реакції Росії.

2030 рік — повноправне членство

Офіційне приєднання України до НАТО.

розширення дії Статті 5 на територію України (з можливими винятками для тимчасово окупованих територій — до їх деокупації чи повної інтеграції).

Україна стає активним учасником колективної оборони, стратегічних планувань та формування оборонної політики ЄС і НАТО.

Що може пришвидшити вступ:

Чітка перемога України і деокупація більшості територій.

Політична воля США та Німеччини.

Збереження високого рівня довіри до ЗСУ.

Системне продовження реформ (антикорупційна, судова, безпекова сфери).

Що може сповільнити:

Продовження бойових дій або "заморожена війна" без чіткої угоди.

Опір з боку окремих країн НАТО (наприклад, Угорщина, Туреччина, Словаччина).

Політична нестабільність або корупційні скандали в Україні.

"Інтеграція до НАТО є не лише зовнішньополітичним пріоритетом України, а й умовою виживання в умовах агресії Російської Федерації." Міністерство закордонних справ України. "Європейська та євроатлантична інтеграція України". "Стабільність Європи неможлива без надання Україні гарантій безпеки в рамках колективних структур." Рада національної безпеки і оборони України. Аналітичні записки щодо безпеки України в євроатлантичному просторі. "Європейський Союз став не просто партнером, а співавтором української безпекової трансформації." Центр "Нова Європа". Дослідження: "Як змінюється політика ЄС щодо України після 2022 року". "Після 2022 року НАТО розглядає Україну як де-факто частину своєї безпекової структури." Інститут стратегічних досліджень. Аналітика: "Україна – НАТО: реалії та перспективи".

"Російсько-українська війна зруйнувала концепт ЄС як 'м'якої сили' і змусила перейти до політики військової присутності." І. Ситник

"Україна перестала бути лише буферною зоною. Вона — активний гравець у формуванні нового порядку." Український інститут майбутнього. Звіт: "Україна в контексті нової архітектури безпеки Європи".

"ЄС — це вже не просто майбутнє України. Це наша відповідь на війну і на темряву, що прийшла ззовні." Офіс Президента України. Офіційні документи та заяви щодо європейської інтеграції.

"ЄС має обрати: або гарантувати безпеку України зараз, або рятувати Європу пізніше." О. Зеркаль

"Реінтеграція з ЄС не можлива без переосмислення самої суті безпекової політики Союзу." Асоціація сприяння євроінтеграції "Європа без бар'єрів". Аналітика 2024 року.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження були досягнуті поставлені цілі та виконані всі основні завдання, що дозволяє зробити низку узагальнених висновків щодо трансформації безпекової політики Європейського Союзу під впливом російсько-української війни.

1. Щодо актуальності теми

Російсько-українська війна стала найбільшим безпековим викликом для європейського континенту з часів Другої світової війни. Її наслідки змусили Європейський Союз переглянути власну роль у сфері міжнародної безпеки, а також переосмислити принципи стратегічної автономії, взаємодії з НАТО та підтримки партнерів. В умовах нестабільності ця тема набула не лише політичної, а й цивілізаційної ваги для Європи.

2. Щодо мети дослідження

Метою дослідження було з'ясування особливостей впливу повномасштабної війни Росії проти України на безпекову політику Європейського Союзу. Ця мета була досягнута шляхом вивчення інституційних, правових та стратегічних трансформацій у рамках СЗБП та ЄПБО.

3. Щодо виконання завдань

Проаналізовано правову основу безпекової політики ЄС, зокрема положення Лісабонського договору, Глобальної стратегії ЄС 2016 року та Стратегічного компаса 2022 року.

Виявлено, що ЄС значно активізував свою роль як безпекового актора після 2022 року, включаючи започаткування ініціатив з постачання зброї Україні, зміцнення кіберзахисту, розвитку PESCO та спільних оборонних проєктів.

Досліджено вплив війни на внутрішню єдність ЄС: попри початкові розбіжності у позиціях, відбулося загальне зміцнення політичної згуртованості щодо підтримки України та стримування Росії.

Проведено порівняльний аналіз між правовими основами ЄС та НАТО, що дозволило виявити їхню комплементарність і потенціал для стратегічної кооперації, зокрема у сфері колективної безпеки та оборонних інвестицій.

4. Щодо об'єкта і предмета дослідження

Об'єктом дослідження виступив Європейський Союз як міжнародний актор у сфері безпеки. Предметом – процес трансформації його безпекової політики під впливом зовнішньополітичного чинника – війни Росії проти України. Проведений аналіз підтвердив наявність причинно-наслідкового зв'язку між загрозами з боку Росії та еволюцією європейських оборонних підходів.

5. Щодо методів дослідження

У процесі дослідження були використані системний, порівняльно-правовий, інституційний, геополітичний та історичний методи. Вони дозволили розглядати об'єкт у динаміці, виявляти особливості прийняття рішень у рамках ЄС, а також порівнювати механізми ЄС та НАТО.

6. Щодо практичного значення

Результати дипломної роботи мають прикладне значення для кращого розуміння сучасної безпекової архітектури Європи, зокрема для:

прогнозування подальших сценаріїв розвитку СЗБП;

розробки рекомендацій щодо євроінтеграційної політики України;

формування національної стратегії безпеки з урахуванням європейських трансформацій.

7. Щодо структури та змісту роботи

Робота структурована у логічні розділи, які охоплюють як теоретичні аспекти (еволюція безпекової політики ЄС, правова база), так і прикладні (реакція на війну, співпраця з Україною, внутрішні та зовнішні виклики,

порівняння з НАТО). Такий підхід дозволив комплексно розкрити заявлену тему та досягти її повного аналітичного висвітлення.

Метою мого дослідження було вивчення впливу, спричиненого російсько-українською війною на трансформаційні процеси сучасного світопорядку, виявлення та систематизація тих аспектів, що будуть мати найбільший вплив на формування його нової дійсності, окреслення особливостей світового порядку після завершення війни.

Проміжні результати та очікувані наслідки російсько-української війни дають можливість винести важливі історичні уроки:

- Війна росії проти України, порушення нею засад міжнародного права, її зневага до позицій, миролюбних закликів, попереджень інших держав і міжнародних організацій остаточно висвітлили імперську, загарбницьку сутність політики Росії, підтвердили той факт, що по відношенню до країни-агресора норми права не працюють.

- Надання зеленого світла економічному співробітництву з авторитарними державами (Китай, Росія) без огляду на питання безпеки, розширення «суто комерційних» проектів з компаніями цих держав сприяє поширенню останніми експорту політичної корупції, економічної і політичної залежності від них.

- Гібридність міжнародних конфліктів і криз характеризується появою нетрадиційних видів зброї: енергоресурси, політична корупція, агресивна пропаганда, до яких останнім часом додалося продовольство. Застосування цієї зброї державою-агресором характеризує її як підлого, підступного, жорстокого актора. Головними напрямками використання цих видів зброї Росією наразі є, зокрема:

- підрив єдності Європи шляхом поглиблення енергетичної кризи та посилення невдоволення населення європейських країн напередодні та під час зимового періоду;

- сподівання на посилення навантаження, зниження стійкості країн ЄС, відволікання їх уваги від війни в Україні через вимушене реагування на міграційні хвилі, спровоковані браком зерна, поставки якого з портів України були заблоковані самою Росією;
- зміцнення власних позицій на міжнародній арені через протиставлення росії «загніваючому» Заходу; пом'якшення наслідків санкцій через неприєднання до них окремих країн, шляхом запровадження «сірих» і контрабандних схем; ослаблення економічного потенціалу України, блокування її від західної допомоги.

Російсько-українська війна стала радикальним поштовхом для переосмислення безпекової політики Європейського Союзу, викликавши масштабні трансформації в підходах до колективної безпеки, оборони та міжнародної співпраці. Аналіз причин агресії Росії показав, що ця війна є частиною ширшої геополітичної стратегії, спрямованої на дестабілізацію європейського порядку та перешкодження інтеграції України у західні структури. Водночас, ця агресія виявила слабкі місця в системі безпеки ЄС, які вимагали швидкої і рішучої реакції.

Таким чином, безпекова політика ЄС, трансформуючись під впливом війни, стає більш комплексною, активною і спрямованою на захист миру, стабільності та демократії у всьому регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко, Т. М. Політика ЄС щодо України в умовах російсько-української війни 2014–2024 : кваліфікаційна робота. Київ : НАУ, 2024.
2. Андрущенко, С. В. Безпека міжнародної політики. Політична енциклопедія редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). Київ : Парламентське видавництво, 2011. С. 52–53.
3. Асоціація сприяння євроінтеграції "Європа без бар'єрів". Аналітика 2024 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://europewb.org.ua>.
4. Атаманенко, А., Піддубний, В. Вплив війни на енергетичну безпеку ЄС. Міжнародна наукова конференція: Тези доповідей. 2023.
5. Войтенко, К. О. Особливості впливу російсько-української війни на політичний імідж українських політиків : кваліфікаційна робота бакалавра. Одеса, 2023.
6. Грубінко, А. В. Велика Британія в системі європейської зовнішньої і безпекової політики (1990–2016 рр.) : монографія. Тернопіль : Вектор, 2017. 668 с.
7. Дейнега, В. В. Політика ЄС щодо Росії в умовах російсько-української війни : дипломна робота. Київ : НАУ, 2023.
8. Європейська зовнішньополітична служба (EEAS). Звіт про безпеку в Європі. 2023.
9. Європейська комісія. Комунікація щодо безпеки та оборони. 2023.
10. Європейська комісія. Стратегія безпеки. 2023.

11. Європейський парламент. Аналітична доповідь. 2023. Європейська правда. Аналітичні статті [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua>.
12. Лісінчук О. М. Журнал Національна безпека і оборона. Європейські гарантії безпеки: виклики для України. 2023. N. 2
13. Авраменко С. В. Журнал Політичне життя. Війна як каталізатор нової безпекової політики ЄС. 2023. № 4.
14. Інститут світової політики. Війна в Україні і новий європейський порядок безпеки (2023) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://iwrp.org.ua>.
15. Аналітика: «Україна – НАТО: реалії та перспективи». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.
16. Карпчук, Н. В. Стратегічні комунікації ЄС. Програма ERASMUS+. 2023. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://interdep.vnu.edu.ua/jean-monnet-module-eu-strategic-communications-counteraction-to-destructive-influences/>
17. Кобець, Ю., Голуб'як, Н. Оборонна та безпекова політика Європейського Союзу: суперечності трансформації. Видання: Науково-теоретичний альманах «Грані», 2023, № 26(5), С. 19-25.
18. Мартинов, А. Ю. Спільна зовнішня та оборонна політика Європейського Союзу. Київ : ПанТот, 2009. 260 с.
19. Матвійчук, Н. М. Місце України в системі міжнародних відносин. Київ : Національний університет «Острозька академія», 2023.
20. Міністерство закордонних справ України. Європейська та євроатлантична інтеграція України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mfa.gov.ua>.
21. Мінгазутдінов, І. О. Кьольнське засідання Європейської ради. Українська дипломатична енциклопедія. у 2 т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.
22. НАТО. Звіт про безпеку в Європі. 2024. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_227571.htm

23. НАТО. Стратегічний огляд безпеки. 2024. <https://www.army-pro.com/wp-content/uploads/2024/10/strategichnyj-oglyad-oboronnyh-zakupivel-ukrayina-nato>
24. Нордік-Балтійський саміт. Офіційний звіт, 28 листопада 2024. <https://www.government.se/articles/2024/11/nordic-baltic-summit-and-new-partnership-with-poland/>
25. ОБСЄ. Звіт про ситуацію в Україні. 2024. https://www.osce.org/files/f/documents/6/9/582835_0.pdf
26. Офіс Президента України. Офіційні документи та заяви щодо європейської інтеграції [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://president.gov.ua>.
27. Перепелиця, Г. М. Вплив війни на регіональну безпеку Центрально-Східної Європи. Медіафорум. 2024.
28. Письменна, В. О. Вплив російсько-української війни (2014–2023 рр.) на міжнародну систему безпеки : кваліфікаційна робота. 2024.
29. Рада Європи. Звіт про безпекову співпрацю. 2024. <https://www.coe.int/en/web/secretary-general/report-2024>
30. Рада національної безпеки і оборони України. Аналітичні записки щодо безпеки України в євроатлантичному просторі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.rnbo.gov.ua>.
31. Сидорук, Т. В. Війна Росії в Україні та майбутнє європейської безпеки. Міжнародні відносини: Теорія та практика. 2024.
32. Телешецький, О. В. Збірник статей Наукового вісника. Київ, 2024. Вип. № 2. Стратегічний погляд на безпеку в умовах гібридних загроз.
33. Тимощук, О. Г. Євроінтеграція України в умовах війни : кваліфікаційна робота. 2022.
34. Український інститут майбутнього. Звіт: «Україна в контексті нової архітектури безпеки Європи» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uifuture.org>.
35. Український інститут майбутнього. «Оборонні бюджети ЄС і НАТО після 2022 року» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uifuture.org>.

36. Звіт експертної групи ООН з питань миру та безпеки. 2023.
<https://www.un.org/en/annualreport>
37. Французький саміт щодо миру в Україні. Офіційний звіт, 27 березня 2025. <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2025/03/27/meeting-on-peace-and-security-for-ukraine>
38. Центр "Нова Європа". Дослідження: «Як змінюється політика ЄС щодо України після 2022 року» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://neweurope.org.ua>.
39. Шишкін, І., Баран, А., Березовська-Чміль, О. Нова безпекова програма Європи. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/73996>
40. Геополітика України. 2024.
<https://www.uzhnu.edu.ua/ukr/cat/hist/geopolitika-ukrayini-istoriya-i-suchasnist->